

УДК 343.977:343.432

Ірина Анатоліївна БОТНАРЕНКО,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем кримінальної
поліції навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Ситуація, що склалась з моменту вирішення питання про відкриття кримінального провадження, визначає характер і мету пошукових дій слідчого, а також напрями його діяльності на початковому етапі розслідування.

Слідча ситуація формується, перш за все, під впливом конкретних вихідних даних про вчинений злочин, які наявні в розпорядженні органів досудового розслідування та залежить від багатьох чинників: характеру злочину, місця, часу, способу його вчинення і приховання, джерел первинної інформації, особи злочинця, механізму утворення слідів, їх знищення, поведінки і психології потерпілого і свідків, дій злочинця після здійснення злочину та інших чинників. В кожній слідчій ситуації необхідно забезпечити пошук та збереження доказової інформації, яка стане підґрунтям розслідування кримінального провадження та доведення вини особи (осіб), яка(і) вчинила(ли) злочин.

Важливе значення має виділення типових слідчих ситуацій як найбільш часто повторюваних. У розроблюваних криміналістами типових слідчих ситуаціях окремих видів злочинів зосереджені дані, що дозволяють виробити наукові рекомендації з найбільш ефективного висунення загальних та окремих версій у ході слідчої діяльності та належним чином організувати розслідування конкретного злочину.

В ході розслідування торгівлі людьми найбільш типовими є такі слідчі ситуації: 1) наявні ознаки вчинення торгівлі людьми та відома особа, яка його вчинила; 2) ознаки торгівлі людьми є, але особу, яка його вчинила, не встановлено; 3) наявні ознаки вчинення торгівлі людьми, особу підозрюваного не встановлено, але про нього є певні відомості.

Перша типова слідча ситуація характеризується тим, що до початку розслідування, як правило, відомі причетні до злочину особи, дані про підготовку, безпосереднє вчинення торгівлі людьми або про результати злочинної діяльності, проте інші обставини відомі не повністю. До таких ситуацій, наприклад, належить вчинення торгівлі людьми під прикриттям діяльності різних підприємницьких структур, коли в результаті оперативної розробки і за допомогою технічних засобів виявляються факти торгівлі людьми.

Відмінною рисою таких ситуацій є раптовість проведення комплексу організаційних та слідчих (розшукових) дій, спрямованих на процесуальне закріплення зібраних та пошук нових доказів. При цьому типовий перелік невідкладних слідчих (розшукових) дій та інших заходів з розглядуваної типової ситуації може охоплювати: 1) затримання, особистий обшук підозрюваних; 2) допит підозрюваних; 3) допит свідків і потерпілих; 4) тимчасове вилучення з державних органів, організацій та установ, причетних до оформлення необхідних для виїзду документів, з метою виявлення та вилучення усіх наявних примірників, копій, що пов'язані з їх оформленням та подальшим використанням, і, при необхідності, призначення по них експертиз; 5) обшуки за місцем роботи, проживання осіб, які причетні до вчинення вказаних злочинів, у тому числі і посадових осіб державних органів, організацій та установ; 6) огляд лазерних дисків, карт пам'яті і комп'ютерних вінчестерів за місцем роботи та проживання підозрюваного; 7) накладення арешту на поштово-телеграфну кореспонденцію.

З урахуванням зібраних доказів невідкладно вирішується питання про допит потерпілих.

З метою перевірки показань потерпілих та підозрюваних необхідно невідкладно встановити осіб, на яких посилаються останні, та допитати їх про вказані обставини, а також про інші факти і обставини, що можуть бути їм відомі та мають значення для розслідування.

У разі виникнення суперечностей у показаннях підозрюваних, потерпілих та свідків, між ними проводяться одночасні допити, при цьому їм в обов'язковому порядку передують

впізнання, оскільки потерпілі спілкувалися зі злочинцями, як правило, протягом досить нетривалого часу; а з даними про їх особу (прізвище, ім'я, по батькові) потерпілі можуть бути обізнані (якщо їм взагалі це відомо) тільки зі слів останніх.

Для доведення вини причетних до вчинення злочину осіб суттєве значення також має проведення криміналістичних експертиз, у тому числі почеркознавчих за вилученими документами з метою встановлення виконавців підписів та рукописних текстів, технічних засобів, які використовувалися при складанні завідомо неправдивих документів і т. ін.

Крім цього, у разі наявності даних про заподіяння потерпілим під час експлуатації або при примушуванні до виконання тої чи іншої роботи тілесних ушкоджень, зараження венеричною хворобою або вірусом імунодефіциту тощо, про звернення останніх у зв'язку з цим до медичних установ необхідно проводити судово-медичні експертизи з метою встановлення характеру і тяжкості заподіяних тілесних ушкоджень, оскільки їх висновки можуть мати суттєве значення для кваліфікації дій злочинців, зокрема, як за відповідними частинами статті 149 Кримінального кодексу України, так і за іншими його статтями.

У ряді випадків, за наявності достатніх підстав, для вияснення тяжкості вчиненого злочину і для визначення заподіяної потерпілій шкоди, може виникнути необхідність у проведенні також судово-психіатричних та судово-психологічних експертиз щодо визначення психічного стану потерпілих.

Під час проведення експертиз необхідно вжити заходів до пошуку додаткових та закріплення наявних доказів, а також перевірити версії про співучасть у злочинній діяльності посадових осіб державних органів, установ та організацій.

З метою остаточного закріплення доказів про торгівлю людьми необхідно, використовуючи наявність міжнародних угод про надання правової допомоги, перевірити показання потерпілих через правоохоронні органи іноземних країн, до яких вони вивозились, щодо обставин, пов'язаних з перебуванням останніх за кордоном, примушуванням до зайняття проституцією, інших форм експлуатації, позбавленням їх можливості повернутись в Україну і т. ін. Тому з урахуванням тривалості строків виконання міжнародно-правових доручень, доцільно невідкладно підготувати відповідні доручення про надання правової допомоги, передбачивши вилучення всіх необхідних документів, допити осіб, які були причетні до вказаних подій, а також осіб, з якими можливо спілкувалися потерпілі з цього приводу.

Для забезпечення можливої конфіскації майна необхідно вжити заходів щодо своєчасного встановлення місця знаходження коштів, вкладів, майна, інших цінностей, що належать підозрюванам.

Друга група типових слідчих ситуацій виникає коли особа, яка вчинила злочин, невідома. Такі ситуації, як правило, виникають у випадках звернення потерпілого від торгівлі людьми або його родичів до правоохоронних органів з заявою про вчинення відносно нього злочину. При цьому особу, яка схилила його на поїздку за кордон, а потім продала, потерпілий знає тільки на ім'я. Однак, як свідчить практика, в більшості випадків, це ім'я є вигаданим.

На відміну від першої типової ситуації, вона є менш сприятливою. Для неї характерний високий ступінь інформаційної невизначеності – відсутність даних про особу злочинця, а коло інших джерел для його розшуку вкрай обмежене. Тому першочерговим завданням є встановлення особи підозрюваного, його розшук та затримання. У цій ситуації діяльність слідчого має бути спрямована на виявлення і систематизацію максимальної кількості доказової та орієнтовної інформації, що характеризує особу підозрюваного і злочинний характер події. У зв'язку з цим особливо важливого значення набуває використання даних, що містяться у криміналістичній характеристиці злочину, що звужує коло підозрюваних осіб та визначає напрями пошуку доказової інформації.

Третя типова слідча ситуація є більш сприятливою для початкового етапу розслідування, ніж друга, оскільки особа підозрюваного відома, але останній переховується. Як правило, вона поєднує конкретні випадки, коли торгівлю людьми виявляють після її вчинення.

Основні напрями розслідування в даній ситуації повинні бути орієнтовані на виявлення, збір і фіксацію доказової та орієнтуючої інформації про подію злочину й особу підозрюваного, який переховується. У цій ситуації дії слідчого мають бути спрямовані на негайний розшук підозрюваного за «гарячими слідами», а також на збір даних, що

характеризують особу розшукуваного, встановлення його зв'язків, найбільш ймовірного місцезнаходження або появи, вжиття заходів для затримання підозрюваного.

Тому відправною точкою для пошуку та встановлення особи, яка вчинила торгівлю людьми, виступають, як правило, типові відомості про особу підозрюваного. До них належать: 1) деякі установчі дані (ім'я, місце народження, місце проживання, роботи названі підозрюваним при свідках-очевидцях або відомі з інших джерел); 2) відомості про ознаки зовнішності; 3) дані, що дозволяють судити про його фахові навички, фізичну силу, стать, вік, захоплення і вміння; 4) відомості про речі, що належали підозрюваному (одяг, транспортні засоби тощо); 5) сліди (у вузькому значенні), залишені злочинцем. Це, насамперед, сліди рук, ніг, взуття, транспортних засобів, документи, слина, кров, а також запах особи, яка вчинила торгівлю людьми; 6) дані, що характеризують дії особи з підготовки, вчинення торгівлі людьми і приховання цього злочину.

Відмітимо, що практичне значення типових слідчих ситуацій при розслідуванні торгівлі людьми полягає у тому, що вони, передусім, є основою для розроблення методичних рекомендацій та типових програм із планування, організації та ефективного провадження розслідування зазначеної категорії злочинів.

Одержано 07.09.2017

УДК 343.982.41

Ольга Станиславовна БОЧАРОВА,

кандидат юридических наук,
член-корреспондент Международного
научно-общественного объединения
«Международная академия информационных технологий»,
ведущий специалист-эксперт ООО «Регула»,
доцент кафедры правовых дисциплин
Российского государственного социального университета
(Минск, Республика Беларусь)

ВИДЕОСПЕКТРАЛЬНЫЙ КОМПАРАТОР «РЕГУЛА 4307» ДЛЯ ЭКСПЕРТНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ЗАЩИЩЕННЫХ ДОКУМЕНТОВ. НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ

Традиционно для экспертных исследований защищенных документов используются микроскопы и специальные приборы контроля подлинности, оснащенные источниками прямого, проходящего и косопадающего света, ультрафиолетового и инфракрасного излучения, специальные светодиоды и лазеры для возбуждения невидимой инфракрасной и видимой анти-Стоксовой люминесценции, приборы магнитооптического контроля, контроля подлинности голограмм и др. Существуют различные приборы комплексного характера, объединяющие в себе большинство заявленных функций, – видеоспектральные компараторы, в которых исследуемый документ помещается на просмотрном столе под крышкой, выбираются необходимые условия его освещения, осмотра и исследования, а видеоизображение выводится на монитор.

Условия освещения определяются источниками света, геометрией освещения и оптическими фильтрами; условия осмотра определяются оптическими фильтрами видеокамеры, а условия исследования определяются видом средства защиты.

Основной модуль видеоспектрального компаратора (рис. 1) включает в себя цифровую видеокамеру, набор источников УФ, видимого и ИК света с различными длинами волн, пороговые длинноволновые и коротковолновые и полосовые оптические фильтры. Управление осуществляется посредством соответствующего ПО. Спектральная реакция видеокамеры обычно выходит за рамки видимых/ИК-диапазонов длин волн от 400 нм до